

KS. EDWARD GÓRECKI

KOŚCIELNY PORZĄDEK PRAWNY W SŁUŻBIE EUCHARYSTII

REFLEKSJE TEOLOGICZNO-PRAWNE

46. Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny, który odbędzie się w dniach od 25 maja do 1 czerwca br. we Wrocławiu, daje okazję do licznych refleksji teologicznych, których przedmiotem jest Eucharystia. Ta centralna tajemnica w życiu Kościoła skłania do rozważań teoretycznych, jak i praktycznych. Urzeczywistnianie się Kościoła w różnych okolicznościach miejsca i czasu powoduje odczuwalną potrzebę ciągle nowego spojrzenia na dar eucharystycznej obecności w nim Chrystusa. Stale rodząca się na ołtarzach szczególna obecność Chrystusa jest dowodem Jego wyjątkowej i wynalazczej miłości do człowieka, inaczej się wyrażając – Jego miłości przez obecność. Prowokuje ona do odpowiedzi człowieka na pytanie zawarte w samej sakramentalnej obecności Chrystusa; odpowiedzi w postaci wspomnianej refleksji, zadumy nad omawianą tajemnicą, co adekwatnie nawiązuje do określenia jej jako dziękczynienia w oparciu o relację nowotestamentalną (Łk 22, 19; Mt 26, 27; Mk 14, 23). Niniejsza refleksja chce być zatrzymaniem się w takim duchu.

Podjęcie rozważań na temat umieszczony w tytule artykułu u niezorientowanego w tematyce teologicznej może wywołać zdziwienie, spowodować pytanie odnośnie adekwatności łączenia porządku prawnego z Eucharystią, wykraczającą poza ludzki porządek i rzeczywistość, zwłaszcza zaś z nieodłącznym dla niej dynamizmem, właściwym dla każdej formy eucharystycznej obecności Chrystusa. Wspomniane zdziwienie czy nieporozumienie musi jednak ustąpić, gdy się zrozumie funkcję prawa kanonicznego i kościelnego porządku prawnego w stosunku do Eucharystii, tzn. że mają one funkcję służebną. Niniejszy artykuł chce w tym Czytelnikowi dopomóc.

Eucharystia jest rzeczywistością wymagającą przede wszystkim refleksji dogmatycznej, w której wierzący w Chrystusa może kontemplować istotę, cel i motywację Jego eucharystycznej obecności wśród Ludu Bożego: w Ofierze,

Pokarmie i przechowywanych Postaciach. Ta podstawowa refleksja ma swoje aplikacje praktyczne w życiu Kościoła i jego wiernych, stanowiące przedmiot dociekań innych dyscyplin teologicznych, zwłaszcza teologii moralnej, liturgiki, teologii pastoralnej i prawa kanonicznego. To ostatnie uwzględnia konkluzje wymienionych dziedzin teologicznych i swoim normatywnym charakterem i porządkującą funkcją służy Eucharystii, by zgodnie z wolą jej Ustanowiciela mogła spełnić swoją rolę w Kościele. Z tych racji Kościół nie może się obejść bez prawnych uregulowań¹. Uwzględnienie płaszczyzny prawno-kanonicznej w spojrzeniu na Eucharystię daje pełniejszy obraz jej znaczenia dla wspólnoty Kościoła.

Gdy podejmuje się ten rodzaj refleksji, wtedy jawi się przydatność następującej kolejności rozważań. W części pierwszej zostanie zwrócona uwaga na rzeczywistość eucharystyczną samą w sobie, jej skutki – oddziaływanie na różne obszary życia religijnego wiernych. W części drugiej, stanowiącej zastosowanie poprzednich rozważań w dziedzinie praktycznej, zostanie omówiona posługa Kościoła na rzecz Eucharystii, która to posługa przesądza o jego należytych spełnianiu się.

I. BOGATA RZECZYWISTOŚĆ OBECNOŚCI CHRYSYTA W EUCHARYSTII

Kodeks Prawa Kanonicznego, ogłoszony przez Jana Pawła II w dniu 25.01.1983 r., we wstępie do przepisów dotyczących Eucharystii w kanonach 897 i 898 w zwięzłej formie podaje to, co stanowi podstawę i punkt wyjściowy dla następujących po nich unormowań. Rzeczywistość Eucharystii określa w kan. 897 jako:

- pamiątkę śmierci i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa;
- uwiecznienie Ofiary Krzyża, które wyraża się w rzeczywistej obecności Chrystusa, uobecnieniu Jego Ofiary i daniu Siebie na pokarm;
- szczyt i źródło kultu Bożego;
- szczyt i źródło życia chrześcijańskiego;
- środek, dzięki któremu Kościół ustawicznie żyje, buduje się i wzrasta;
- środek oznaczający i sprawiający jedność Kościoła – Ludu Bożego;

¹ J a n P a w e ł II, Konstytucja apost. *Sapientia christiana* z 15.04.1979, art. 72 a: AAS 71 (1979) 469-499; *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne* (=PPK), XII/1, nr 23199. Por. też: Kongregacja Nauczania Katolickiego, zarz. Z 294. 1979, art. 51 b: PPK, XII/1, nr 23350. Zobowiązujący charakter norm prawnych zapobiega traktowaniu wynikających z rzeczywistości Eucharystii konsekwencji jako zachęty lub nakazu wyłącznie moralnego, w społeczności nie wystarczającego.

– centrum ukierunkowania wszelkiej działalności apostołskiej oraz pozostałych sakramentów.

Z przedstawionego bogactwa, głębi i centralnego umiejscowienia Eucharystii w życiu Kościoła i wiernych wynika, że – jak stwierdza kan. 898 – zasługuje ona na najwyższy ich szacunek, którego wykładnikiem będzie czynny udział przy sprawowaniu Ofiary Chrystusa, częstotliwość i pobożność w przyjmowaniu Go i adorowaniu. Wspomniany kanon zobowiązuje duszpasterzy do wyjaśniania wiernym nauki o Eucharystii i pouczanie o ich obowiązkach względem niej.

Sformułowania omówionych kanonów przekazują lub nawiązują do nauki Kościoła, której źródłem jest Nowy Testament, tradycja apostołska, świadectwa Ojców Kościoła; jej bogactwem natomiast – refleksja teologiczna wielu wieków. Gwarantem nieskazitelności jest spełniana pod natchnieniem Ducha Świętego służba Magisterium Kościelnego.

1. TRZY FORMY SAKRAMENTALNEJ OBECNOŚCI CHRYSYTA

Zgodnie z wielowiekowym nauczaniem Kościoła w uchwale Soboru Watykańskiego II wspomniane Magisterium stwierdza, że Eucharystyczną Ofiarę Ciała i Krwi ustanowił Chrystus podczas Ostatniej Wieczerzy „dla utrwalenia Ofiary Krzyża” i powierzył Kościołowi². Sobór nazywa Eucharystię sakramentem miłosierdzia, znakiem jedności i węzłem miłości. Akcentuje zarazem jej charakter uczyty, w której ma miejsce pożywanie Chrystusa, napętnienie duszy łaską i otrzymanie zadatku przyszłej chwały³

Zastanawianie się nad przytoczonymi w kan. 897 i konstytucji o liturgii świętej wypowiedziami Kościoła z konieczności nasuwa wniosek, że Ustanowiciel Eucharystii kierował się wyjątkową miłością do odkupionych przez Niego ludzi. Ta miłość znalazła wyraz w permanentnym uobecnianiu w sposób sakramentalny dokonania Chrystusa na Krzyżu, będącego Jego szczytowym aktem troski o człowieka. Stałe uobecnianie Ofiary Krzyżowej, tego szczególnego źródła łask a zarazem najbardziej przekonywującego dowodu wielkości oddania się Chrystusa człowiekowi, jest uobecnianiem z wszystkimi jej konsekwencjami. Nadal dokonuje się na ołtarzach przeproszenie i wynagrodzenie Ojcu Niebieskiemu za grzechy ludzi oraz Jego szczególne uwielbienie. Msza św. nie jest tylko przypomnieniem dawnego wydarzenia Krzyża. Jest w niej ustawiczne „teraz” składanej przez Chrystusa ofiary.

² KL, nr 47.

³ Tamże.

Eucharystia jako pokarm duchowy, ściśle związany z samą Ofiarą, nadaje wyrażonej w niej miłości Chrystusa szczególny wymiar i moc przekonywującą. Pan bowiem – jak stwierdza dokument Kongregacji Obrzędów – ofiaruje się we Mszy św., gdy staje się obecny sakramentalnie jako duchowy pokarm wiernych pod postaciami chleba i wina⁴. Bezkrwawe uobecnienie Chrystusa w Ofierze Krzyża zmierza więc koniecznościowo do tego, by był on pokarmem.

Eucharystia w całej swojej pełni rozważana oprócz samego sprawowania Mszy św. i z nią związanej Komunii św. obejmuje także kult Świętych Postaci przechowywanych po Mszy św. Celem tego kultu jest „rozszerzanie łaski Najświętszej Ofiary”⁵ Wrażliwość człowieka na ten rodzaj Eucharystii zdaje się być warunkiem skuteczności jej oddziaływania osobowo odczuwalnego, co jednak nie umniejsza obiektywnej wartości prawdziwej adoracji.

2. EUCHARYSTIA SZCZYTEM I ŹRÓDŁEM KULTU KOŚCIOŁA

Najdoskonalszego aktu uczczenia i uwielbienia Boga dokonał Jezus Chrystus. Łącząc w Swojej osobie bóstwo i człowieczeństwo był zdolny reprezentować ludzkość oraz oddać Ojcu Niebieskiemu należną cześć oraz przeprosić i wynagrodzić za grzechy ludzi. Szczytem Jego odkupieńczej działalności była Ofiara Krzyżowa. Jej uobecnianie z woli Chrystusa prowadzi do logicznego wniosku, że poza nią nie może mieć miejsca adekwatny akt kultu godny Boga. Ponieważ jej uobecnianie dokonuje się w Kościele przy udziale jego wiernych, dlatego Eucharystyczna Ofiara jest dziełem nie tylko Chrystusa, lecz również Kościoła. Wypełniając z Chrystusem wspomniany kult, Kościół spełnia także rolę kapłana i żertwy, ofiaruje Chrystusa Ojcu a zarazem „siebie samego całego ofiaruje z Nim”⁶. Stąd w dokumentach Kościoła Eucharystyczna Ofiara określana jest jako szczyt i źródło całego kultu Kościoła⁷ Oprócz uwielbienia, prośby, przeprosin i wynagrodzenia treścią i formą kultu Boga jest także dziękczynienie za wszystkie dobra udzielone przez Boga w akcie stwórczym i zbawczym. To wszystko znajduje wyraz w Eucharystii⁸. Żeby pełniej naświetlić przedmiot kultu w relacji do Eucharystii trzeba uwzględnić fakt, że w niej jest obecny w sa-

⁴ Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium* z 25.05.1967 (=EM), nr 3b: PPK, I/3, nr 1078 nn.

⁵ EM, nr 3 g.

⁶ KK, nr 11; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 1330; EM, nr 3 c.

⁷ KK, nr 11; EM, nr 3e i 6.

⁸ EM, nr 3 c.

kramentalny sposób prawdziwy Bóg. To sprawia, że sama Eucharystia staje się przedmiotem kultu należnego tylko Bogu. Wspomniany kult przysługuje – na równi z Ofiarą Eucharystyczną i z nią związaną Ucztą – także Postaciom poza Mszą św., stanowiącym rozszerzenie łaski samej Ofiary. Oddając kult Chrystusowi w Eucharystii oddaje się go przez Niego Ojcu w Duchu Świętym⁹. W ten sposób pełniej można zrozumieć Eucharystię jako szczyt i źródło kultu składanego przez Kościół.

3. EUCHARYSTIA A ŻYCIE CHRZEŚCIJAŃSKIE

Życie prawdziwie chrześcijańskie jest udziałem w życiu Boga. Udostępnienie tej zaszczytnej możliwości ludziom nastąpiło dzięki odkupieńczemu dziełu Boga Człowieka, zwłaszcza Ofierze Krzyża, dziełu, przez które Jego uczniowie stają się przybranymi braćmi Chrystusa i dziećmi Bożymi. Dzięki Chrystusowi nastąpiło nie tylko otwarcie możliwości tego życia. On jest także jego miarą i drogą. Liczy się naśladowanie Chrystusa w życiu z pomocą wysłużonej przez Niego łaski. Szczególną rolę na tej drodze spełnia sakramentalne uobecnienie Ofiary Krzyża. Ponieważ we Mszy św. jest obecny Chrystus, dlatego Eucharystię określa się jako źródło i szczyt całego życia chrześcijańskiego¹⁰. Instrukcja Kongregacji Obrzędów *Eucharisticum mysterium* mówi, że w Eucharystii mieści się szczyt działalności, przez którą Chrystus uświęca świat¹¹.

Częścią składową tak pojętego życia chrześcijańskiego jest aktywność wiernych, rozumiana zarówno jako osobowa dyspozycyjność dla Pana, jak i działalność apostołska. Jest ona konsekwencją zbawczej aktywności Chrystusa, jest odpowiedzią wdzięczności za ogarniającą wszystkich zbawczą Jego miłość. Eucharystyczna Ofiara, która uobecnia najwyższy stopień aktywności zbawczej Chrystusa, jest niewątpliwie szkołą dobrze rozumianego zaangażowania.

4. EUCHARYSTIA A KOŚCIÓŁ

Dotychczasowe rozważanie o Eucharystii pozwala dostrzec jej aspekt „kościółotwórczy”. Celebrowanie Chrystusowej Ofiary dokonuje się w zgromadzeniu wierzących w Niego. Wyraża to widzialność Kościoła, a także jego

⁹ EM, nr 3 f i 6.

¹⁰ KK, nr 11; EM, nr 3 e.

¹¹ Nr 6.

jedność. Wspólnota życia Bożego i jedność Ludu Bożego, na których opiera się Kościół – jak stwierdza cytowana instrukcja, przez Eucharystię w odpowiedni sposób się wyraża i cudownie urzeczywistnia¹². Dzięki Eucharystii Kościół, żywiąc się, nieustannie żyje i wzrasta, zarówno jako całość, jak i w poszczególnych lokalnych wspólnotach wiernych. Wspólnoty te, złączone ze swoimi pasterzami, cechuje pełna kościelność¹³, gdyż realizowana jest w nich podstawowa funkcja Kościoła: celebrowanie Mszy św. Gdzie więc są pasterze i Eucharystia, tam istnieje Kościół. Nie można przeoczyć także innego aspektu eklezjotwórczego. Kościół nie jest wspólnotą ludzi pasywnych, pozwalających się obsługiwać. Jego natura i wielorakość posług wymagają aktywności ludzkiej, która kształtuje się i rozwija dzięki Kościołowi i dla jego dobra, dla jego posługi.

II. EUCHARYSTIA CENTRUM POSŁUGI KOŚCIOŁA WEDŁUG OBOWIĄZUJĄCYCH NORM KANONICZNYCH

Kształt posługi Kościoła podyktowany jest treścią dzieła zbawczego Jezusa Chrystusa i warunkami, w których ono jest udostępniane ludziom. Do czynników odgrywających rolę w posłannictwie pasterskim Kościoła niewątpliwie należą okoliczności miejsca i czasu, co zakłada uwzględnienie także specyfiki mentalności ewangelicznego społeczeństwa. Dotykamy w ten sposób zagadnienia metod i form kościelnego posługiwania ewangelizacyjnego. Stosując w tym miejscu pojęcie „posługiwanie ewangelizacyjne”, rozumiemy je w szerokim znaczeniu, podobnie jak to czyni Paweł VI, obejmując pojęciem „ewangelizacja” wszystkie nadprzyrodzone funkcje Kościoła¹⁴, dzięki którym prawda i łaska Chrystusowa oraz wewnętrzne odrodzenie zostają udostępnione człowiekowi. Posługiwanie ewangelizacyjne jest więc nauczaniem, uświęcaniem i kierowaniem wiernymi.

Jeśli Eucharystia ma być centrum ewangelizacyjnej posługi Kościoła, jak na to wskazuje pierwsza część niniejszych rozważań, to wszelka jego działalność winna ku niej zmierzać i w niej znajdować swoje dopełnienie i ukoronowanie¹⁵. Oznacza to, że w nauczaniu o prawdach wiary Eucharystię należy pokazać w jej pełnym, życiowo-praktycznym kontekście, znaczeniu i wymiarze i to w sposób możliwie najbardziej przekonujący. Podobnie

¹² EM, nr 6.

¹³ EM, nr 7.

¹⁴ Adhortacja apost. *Evangelii nuntiandi* z 8.12 1975, nr 4 i 28: AAS 58(1976) 5-76; PPK, VIII/1, nr 14703 i 14747.

¹⁵ DK, nr 5; EM, nr 5 b.

w działalności uświęcającej Kościoła Eucharystia ma być głównym środkiem postępu w świętości, a także najlepszym sposobem i środkiem kultycznego uwielbienia Boga. Pasterskie kierownictwo Kościoła, w którym wyraża się królewskie zadanie i posługa Chrystusa, ma systematycznie w mądry sposób zmierzać do postawienia Eucharystii w centrum uwagi religijnej wiernych i przygotować ich do należytego jej doceniania w życiu indywidualnym, rodzinnym, w życiu parafii, wspólnot parafialnych i ponadparafialnych. Jednym słowem, eucharystocentryzm posługi Kościoła winien stać się zasadą.

Mówiąc o zasadzie należy podkreślić, że wszelkie nauczanie, działalność uświęcająca i pastersko-kierująca ma niejako koncentrycznie do Eucharystii zmierzać, jej szczególną wagę akcentować czy respektować. Trudno bowiem oczekiwać, by np. wszystkie zagadnienia w nauczaniu czy rozstrzygnięcia w kierowaniu wspólnotą kościelną miały bezpośrednie odniesienie do Eucharystii. Wystarczy, że ta relacja będzie przynajmniej pośrednia i sama posługa pomoże stwarzać klimat jako sprzyjający należytemu wypukleniu roli Eucharystii.

Po tych wstępnych uwagach warto się przyjrzeć, czy i na ile dzisiejsze normy kodeksowe czy inne w dziedzinie trzech zadań Kościoła spełniają nasze oczekiwania podyktowane centralnym umiejscowieniem Eucharystii w posługiwaniu Kościoła i przyjętą powyżej zasadą.

1. EUCHARYSTIA W NAUCZANIU

Zaraz na wstępie trzeba zaznaczyć, że nauczanie o Eucharystii winno być dostosowane do poziomu słuchaczy i ich mentalności (kan. 969) oraz że ma wykorzystywać wszystkie właściwe środki przekazu (kan. 961). Obejmuje ono nie tylko nauczanie w ścisłym sensie, np. o tajemnicy i znaczeniu Mszy św. dla chrześcijanina, lecz także niezbędne informacje, które katolik winien posiadać, np. na temat miejsc czy godzin odprawiania Mszy św.

W wykonywaniu posługi nauczania trzeba najpierw pokazać wyjątkowość tajemnicy Eucharystii i jej znaczenie w życiu religijnym człowieka przy omawianiu jej samej, wskazując na aplikacje praktyczne w różnych warunkach codziennego życia, także w tzw. sytuacjach granicznych (np. zawarcie małżeństwa, choroba, śmierć). Niezbędne jest wskazanie na każdą postać Eucharystii, jak to określa kan. 898. Jednak szczególnie ważne jest w katechezie uświadomienie wiernym, że sprawowanie Eucharystii jest ośrodkiem życia chrześcijańskiego zarówno w wymiarze powszechnym, jak i lokalnym¹⁶. To zakłada kan. 528 §2, gdy stwierdza, że sprawowanie

¹⁶ EM, nr 6.

Eucharystii ma być centrum parafialnego zgromadzenia wiernych. W nauczaniu nie można przeoczyć potrzeby należytego dla Eucharystii szacunku wiernych, na co zwraca uwagę wspomniany kanon, używając określeń „najwyższy szacunek”, „największa pobożność”, „najwyższa cześć”. W związku z powyższym nie można nie wspomnieć o potrzebie unikania przez duchownych takich innowacji, które prowadzą do zatracenia poczucia „sacrum”¹⁷. Nauczanie ma prowadzić nie tylko do pokazania wartości Eucharystii, lecz także do wypływającego z niej obowiązku uczestniczenia we Mszy św. w każdą niedzielę i święto nakazane, zgodnie z kan. 1247. W sytuacjach czy warunkach szczególnych Kościoł umożliwia uczestniczenie w eucharystycznej Ofierze, przychodząc do ludzi z posługą uobecniania Ofiary Krzyżowej. Czyni to dla osób w szpitalach, sanatoriach, więzieniach, domach poprawczych czy opieki społecznej, w miejscach nieprzerwanej pracy, czy też dla osób podróżujących (porty lotnicze, statki, stacje kolejowe, miejsca przy autostradach) lub grup nie znających miejscowego języka, przez odprawianie Mszy św. w ich języku macierzystym¹⁸. O powyższych możliwościach wierni winni być w odpowiedni sposób poinformowani. Obowiązek głoszenia homilii podczas Mszy św. w niedzielę i święta nakazane oraz jej zalecenie w inne dni, gdy ma miejsce odpowiednia frekwencja wiernych, wyrażony w kan. 767 § 1-3, stanowi również element podkreślający wartość eucharystycznej Ofiary. Albowiem homilia winna wyjaśniać „podstawowe tajemnice wiary” i zasady życia chrześcijańskiego, co ze względu na jej usytuowanie w liturgii Mszy św. nie może nie mieć znaczenia dla niej samej.

Wartość Eucharystii jako Ofiary można przybliżyć wiernym, podpowiadając łączenie ich własnych ofiar i cierpień z Ofiarą Krzyżową Chrystusa, której sakramentalnym uobecnieniem jest Msza św. Zrozumienie przez wiernych, że każdy z nich uczestniczy we wspólnym kapłaństwie, które logicznie realizuje się w łączności z zasadniczą czynnością kapłaństwa sakramentalnego – składaniem Ofiary eucharystycznej, będzie dużym ułatwieniem w zrozumieniu jej wartości. Zwrócenie uwagi na owoce Mszy św. ofiarowane w intencjach wiernych, żywych i zmarłych (kan. 901), jest niewątpliwie praktycznie skuteczną drogą do zrozumienia przez wiernych jej szczególnego znaczenia i wdrożenia praktyki „zamawiania” Mszy św., połączonych z

¹⁷ Kongregacja Sakramentów i Spraw Kultu Bożego, Instrukcja *Inestimabile donum* z 17.04.1980 (= ID), wstęp: PPK, XII/1, nr 23501 nn.

¹⁸ Kan. 932; Kongregacja Biskupów, Instrukcja *Ecclesiae imago* z 22.02.1973, nr 86d i 86e: PPK, VI/1, nr 10596 i 10597; Papieska Komisja Migracji i Turystyki, Pismo okólne *Chiesa e mobilità umana* z 26.05.1978 z wytycznymi dla duszpasterstwa *on the move* z 26.05.1978 i 14.02.1983: AAS 70(1978) 357-378; B. P u s c h m a n n, *Seelsorge am Menschen unterwegs*, w: *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, s. 437-438.

osobistym pełnym w niej udziałem członków rodziny czy bliskich. Sprzyjając temu może należyte podejście i respektowanie zasad zawartych w kan. 945-958, szczególnie zaś dotyczących ubogich osób proszących o odprawienie Mszy św. (kan. 954 § 2 i kan. 948).

Pouczenie o znaczeniu przyjmowania Komunii św. podczas Ofiary Eucharystycznej (kan. 918), możliwości powtórnego do niej przystąpienia w tym samym dniu pod warunkiem uczestniczenia we Mszy św. (kan. 917), czy przyjęcia jej w określonych wypadkach pod dwiema postaciami (kan. 925) odpowiednio podkreśla znaczenie Mszy św. i pomaga lepiej personalistycznie podejść do Komunii św. jako daru ofiarującego się w Eucharystii Chrystusa. Niemale znaczenie posiada zwrócenie uwagi na: możliwość przyjęcia Komunii św. ze słusznej racji także poza Mszą św. (kan. 916); szczególne zalecenie przystąpienia do niej przy zawarciu związku małżeńskiego (kan. 1065 § 2); wymóg przystąpienia do niej przynajmniej raz w roku (kan. 920); możliwość uczestniczenia w eucharystycznej Ofierze i przyjęcia Komunii św. w innym obrzędzie katolickim (kan. 923). Na szczególną uwagę wiernych i odpowiednie pouczenie zasługuje Komunia św. chorych znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci, udzielana im na sposób wiatyku (kan. 921 § 1). Podkreślenie przez prawodawcę konieczności jej przyjęcia także przez osobę, która w tym dniu już przyjęła Ciało Pańskie (kan. 921 § 2 i 3), oraz jej nieodkładania (kan. 922) wskazuje na znaczenie zjednoczenia sakramentalnego z Chrystusem w chwili śmierci. Godność eucharystycznego Pokarmu i jego znaczenie dla życia duchowego wiernych uwydatniają przepisy o obowiązku dziękczynienia po jego przyjęciu¹⁹ oraz o poście eucharystycznym (kan. 919 § 1). Złagodzenie postu eucharystycznego dla osób chorych, w podeszłym wieku, opiekujących się nimi i kapłanów odprawiających więcej Mszy św. (kan. 919 § 2 i 3)²⁰ dowodzi troski Kościoła o udostępnienie im Eucharystii, o czym wierni winni być pouczeni. Jest logiczną rzeczą, że wierni winni być poinformowani, iż Eucharystii nie mogą przyjmować osoby znajdujące się w grzechu ciężkim (kan. 916) oraz osoby znajdujące się w karze kościelnej ekskomuniki lub interdyku. Jeżeli wspomniane kary zostały wymierzone i orzeczone, szafarze nie powinni takich osób do Eucharystii dopuszczać (kan. 915), gdyby nawet ukarani o to zabiegali. Tego bowiem wymaga świętość sakramentu.

Wyjątkowy ciężar gatunkowy posiada przygotowanie dzieci do pierwszego przyjęcia sakramentów: pokuty i Eucharystii. Obowiązek ten ciąży na

¹⁹ ID, nr 17.

²⁰ Kongregacja Sakramentów, Instrukcja *Immensae caritatis* z 29.01.1973, nr 3: PPK, VI/2, nr 11290-11294. Instrukcja ta może stanowić pomoc w interpretacji kan. 919 § 2 i 3, gdyż pierwsza złagodziła post dla wymienionych osób, ograniczając go do 15 minut.

rodzicach i duszpasterzach (kan. 914, 777 2°). Jego znaczenie powoduje, że sprawa ta nie może być tylko przedmiotem przypomnienia, chociaż dziecko ucześnie na przygotowującą je katechezę. Jemu winny być poświęcone katechezy dla rodziców dzieci pierwszokomunijnych.

Na koniec tej części rozważań należy poruszyć zagadnienie Eucharystii z punktu widzenia ekumenicznego, zawarte w kan. 844, a które winno stać się przedmiotem pouczenia wiernych. W paragrafach 2 i 3 cytowanego kanonu prawodawca kościelny daje możliwość pomocy sakramentalnej w wypadku braku własnego pasterza a istnieniu konieczności lub potrzeby przystąpienia do Eucharystii oraz sakramentów pokuty i namaszczenia chorych. Pomoc taką przy zachowaniu warunków zawartych w przepisie świadczą Kościół katolicki i Kościoły posiadające wymienione sakramenty na zasadzie wzajemności. Udostępnienie wiernym w ten sposób możliwości przyjęcia komunii św., a jeżeli trzeba – także sakramentu pokuty, dowodzi, że znaczenie pomocy tych sakramentów jako środków łaski przewyższa różnice wyznaniowe i aktualny brak jedności.

2. UDOSTĘPNIANIE EUCHARYSTII WIERNYM W UŚWIĘCAJĄCEJ I KIEROWNICZEJ POSŁUDZE KOŚCIOŁA

O prawie wiernych do duchowych dóbr, którymi dysponuje Kościół, zwłaszcza do Słowa Bożego i sakramentów, mówi kan. 213 obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego. Udostępnienie im tych dóbr, wśród których Eucharystia zajmuje szczególne miejsce, jest obowiązkiem Kościoła. Wyjątkowa ranga Eucharystii jako uobecnionej Ofiary Chrystusa na Krzyżu i sposobu udzielania się Chrystusa wiernym powoduje, że mocą swej misji Kościół zobowiązuje ich najpierw moralnie, a w kan. 1247 także prawnie, do uczestnictwa we Mszy św. w niedziele i święta nakazane. Z prawem i obowiązkiem wiernych do udziału w Eucharystii koresponduje obowiązek biskupów i kapłanów organizowania dla nich możliwości korzystania z niej oraz jej sprawowania.

a) Udostępnienie Eucharystii jako Ofiary

Odprawianie Mszy św. ma być centrum parafialnego zgromadzenia wiernych (kan. 528 §2), seminaryjnej wspólnoty alumnów (kan. 246 §1) drogi doskonalenia się członków instytutów zakonnych (kan. 663 §2).

Dla zapewnienia wiernym możliwości udziału w Eucharystycznej Ofierze prawodawca postanawia, że:

1. W niedzielę i święta nakazane ordynariusz miejsca może zezwolić kapłanom na odprawianie trzech Mszy św., w dni powszednie na dwukrotne sprawowanie Eucharystii (kan. 905 §2). Specjalne indulty Stolicy Apostolskiej zezwalają na czterokrotną celebrację Mszy św. w niedzielę i święta²¹.
2. Biskup diecezjalny ma spowodować, by w razie potrzeby stworzono możliwość uczestniczenia we Mszy św. w języku macierzystym dla grup emigrantów i osób będących w podróży. Częścią składową tego obowiązku Kościoła jest należyta informacja o miejscu, godzinie i języku sprawowanej Eucharystii²².
3. Mimo praktyki Kościoła odprawiania Mszy św. w obiektach i pomieszczeniach na ten cel przeznaczonych i poświęconych (kościół, kaplice) oraz na ołtarzu poświęconym, w uzasadnionych wypadkach Kościół zezwala na jej sprawowanie poza nimi w odpowiednim miejscu na przystosowanym stole (kan. 923).
4. Z braku pomieszczenia sakralnego lub dla innej słusznej przyczyny (np. odległość od kościoła) za zgodą ordynariusza miejsca wolno odprawić Mszę św. w świątyni niekatolickiego wyznania chrześcijańskiego. Roztropność duszpasterska każe zapobiec ewentualnemu zgorzeniu wiernych (kan. 933).

Dla zbudowania wiernych i wyrażenia troski pasterskiej o diecezję biskup diecezjalny ma często sprawować Eucharystię w kościele katedralnym lub w innym kościele diecezji, zwłaszcza w święta nakazane lub uroczystości (kan. 389). Z podobnych racji ma proboszcz w parafii odprawiać bardziej uroczyste Msze św. w niedzielę i święta (kan. 530 7°).

Szczególne miejsce Eucharystii w życiu chrześcijańskim jako środka uświęcania uwydatnia obowiązek odprawiania Mszy św. za parafian przez proboszcza (kan. 534) i za diecezjan przez biskupa diecezjalnego (kan. 388), ciążący na nich w niedzielę i święta nakazane.

Owocność uczestnictwa wiernych we Mszy św. ma Kościół na uwadze m.in. domagając się podczas niej głoszenia homilii (kan. 767). Zaś w kan. 899 §3 jest zatroskany o taki przygotowanie celebry, by wszyscy uczestniczący osiągnęli „jak największe owoce”, zamierzone przez Ustanowiciela Eucharystii. Spełnienie tego postulatu jest nierzadko uwarunkowane możliwością przystąpienia wiernych do sakramentu pokuty. Dlatego kan. 986 §1 mówi o obowiązku kapłanów, którym zlecono urząd duszpasterski, by

²¹ Kongregacja Sakramentów i Spraw Kultu Bożego udziela zezwolenia na prośbę biskupa diecezjalnego.

²² Kongregacja Biskupów, Instrukcja *Ecclesiae imago*, nr 86d i 86e: zob. przypis 18.

spełniali tę posługę sakramentalną w określonych godzinach. Czynne uczestnictwo wiernych w eucharystycznej Ofierze, postulowane m.in. w kan. 528 §2, jest niewątpliwie owocem wielu wysiłków duszpasterskich. Ważną rolę w tej materii spełniają niewątpliwie zamawiane intencje mszalne. Należyte przestrzeganie przepisów dotyczących intencji mszalnych, zawartych w kan. 945-958 jest niebagatelnym czynnikiem przy wdrażaniu i rozwijaniu praktyki „zamawiania” Mszy św.

Sprawowanie Eucharystii uważa Kościół za główne zadanie kapłana. Stąd kan. 904 zaleca kapłanom, którzy nie mają obowiązku celebracji z racji duszpasterskich, aby codziennie odprawiali Mszę św. Kan. 276 tę czynność uważa za główny środek do doskonałości kapłańskiej. Niewątpliwie z tych racji zezwala na odprawianie Mszy św. w pozycji siedzącej kapłanom chorym lub w podeszłym wieku, którzy nie mogą stać (kan. 930 §1), a także na celebrację Eucharystii kapłanom niewidomym lub złożonym inną chorobą po zapewnieniu odpowiedniej pomocy drugiej osoby (kan.930 §2).

b) Udostępnienie wiernym Komunii św.

Prawo do przyjęcia Ciała Pańskiego, zawarte w ogólnie sformułowanym kan. 213, zostało bliżej określone w kan. 219. Według tego przepisu każdy ochrzczony może i powinien być dopuszczony do Komunii św., o ile prawo mu tego nie zabrania. Prawo zaś, w oparciu o zakaz moralny wynikający z natury rzeczy, odmawia takiego prawa osobom znajdującym się w karach kościelnych lub w stanie grzechu ciężkiego (kan. 915, 916). Znaczenie Komunii św. dla życia duchowego człowieka, a zarazem jako wyrazu jego związku z Kościołem, uwydatniają przepisy, według których osoba dorosła przyjmująca chrzest lub przyjmowana do Kościoła katolickiego ma również przystąpić do Eucharystii (kan. 866)²³. Ciało Pańskie udostępnia Kościół także dzieciom. Muszą one jednak posiadać wystarczające rozeznanie i być dobrze przygotowane, m.in. przez spowiedź. To bowiem pozwoli im – na miarę ich możliwości – „zrozumieć tajemnicę Chrystusa” i przyjąć Ciało Pańskie z wiarą i pobożnością (kan. 913 §2).

Wychodzenie wiernym naprzeciw dla umożliwienia im przyjęcia Komunii św. wyraża się m.in. w przepisach o: ustanowieniu jej nadzwyczajnych szafarzy z grona laików (kan. 910 §2), możliwości przystąpienia do niej poza Mszą św. (kan. 918) i drugi raz w tym samym dniu podczas uczestniczenia

²³ Komunii św. wymienionym osobom można udzielić nawet pod dwiema postaciami we Mszy św. odprawianej po akcie chrztu lub przyjęcia do Kościoła. Kongregacja Spraw Kultu Bożego, Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego z 23.12.1972, nr 242: PPK, VI/2, nr 11804.

we Mszy św. (kan. 917) oraz udzielaniu wiatyku (kan. 921). Należą tu także przepisy omówione w punkcie o nauczaniu na temat Komunii św. (kan. 919, 923, 925, 844).

c) Adoracja Eucharystii

Przechowywanie Eucharystii, oprócz względu na potrzebę Komunii św., zwłaszcza chorych i umierających, ma miejsce dla jej adoracji. Ciało Pańskie ma być przechowywane w kościołach katedralnych, parafialnych i w kaplicach instytutów zakonnych lub stowarzyszeń życia apostołskiego; może być przechowywane w innych kościołach lub kaplicach (kan. 934 §1). Aby dać okazję do oddawania czci żywemu Chrystusowi obecnemu w przechowywanych postaciach eucharystycznych, kościoły te winny być otwarte dla wiernych przez kilka godzin dziennie (kan. 937). Temu samemu celowi służy przepis o umieszczeniu tabernakulum. Ma ono być w miejscu widocznym, odznaczającym się, odpowiednim do modlitwy (kan. 938 §2). Szacunek dla Eucharystii wymaga, by jej postaci były odnawiane (kan. 939), a miejsce ich przechowywania zabezpieczone (kan. 938 §3).

Oprócz prywatnej adoracji eucharystycznej Obecności w kościołach i kaplicach, w których jest ona przechowywana, ma miejsce kult publiczny połączony z wystawieniem Najświętszego Sakramentu, realizowanym w puszcze lub monstrancji stosownie do potrzeb pobożności (kan. 941)²⁴. Kodeks zaleca, aby w tych kościołach i kaplicach organizowano corocznie uroczyste wystawienie Najświętszego Sakramentu, by „miejscowa wspólnota głębiej rozważała i adorowała” tajemnicę eucharystyczną (kan. 942). W praktyce lokalnej ma to miejsce w dni adoracji, wyznaczonym dla parafii w ramach ogólnodiecezjalnego kalendarza adoracji parafialnych oraz w dniach tzw. czterdziestogodzinnego wystawienia Najświętszego Sakramentu. Dla umożliwienia adoracji Kościół przewiduje, by w razie braku kapłana lub diakona szafarzem wystawienia była osoba świecka: akolita lub inna upoważniona do udzielania Komunii św. (kan. 943). Specyficzne wśród nich miejsce ma procesja w uroczystość Ciała i Krwi Chrystusa, urządzana dla „publicznego świadectwa czci” wobec Najświętszej Eucharystii i prowadzona po drogach publicznych (kan. 944).

Wyjątkowym rodzajem kultu eucharystycznego są kongresy eucharystyczne, narodowe, regionalne lub międzynarodowe. Według wytycznych Stolicy Apostolskiej ich program ma uwzględniać: sprawowanie Eucharystii jako

²⁴ Wystawienie Najświętszego Sakramentu w pierwszą niedzielę miesiąca oraz inne okazje adoracji obowiązujące w Archidiecezji Wrocławskiej podaje wstęp do *Kalendarza Liturgicznego dla Archidiecezji Wrocławskiej* na rok 1997.

centralnego i szczytowego wydarzenia, dłuższe adoracje Najświętszego Sakramentu, wspólne modlitwy i pogłębiające prelekcje na temat Eucharystii oraz procesję z Najświętszym Sakramentem ulicami miasta²⁵

ZAKOŃCZENIE

Przedstawiony zarys norm dotyczących Eucharystii wskazuje na ich służebną rolę w stosunku do omawianej Tajemnicy Chrystusa. Przepisy te stanowią pewne ramy. Przestrzeń między nimi ma wypełnić działalność duszpasterska, czerpiąca inspirację z tego, czym Eucharystia jest dla chrześcijanina i Kościoła. Wspomniana działalność wypełniająca ową przestrzeń może stanowić pewien *usus*, wspólne dzieło duchownych i świeckich, który z jednej strony ma tendencję do stania się jakąś normą, z drugiej – wymaga ciągłej weryfikującej refleksji. Winien on zostać zastąpiony, gdy wymaga tego sytuacja, w której urzeczywistnia się Kościół. Mogą ulec zmianie także niektóre z obowiązujących dzisiaj przepisów. Jednak istotne przepisy – zasady – podyktowane naturą rzeczy pozostaną nie zmienione, otwarte na nowe szczegółowsze normy i nowy *usus*.

²⁵ EM, nr 67; Kongregacja Spraw Kultu Bożego, Dekret *De Sacra Communionem et de culto mysterii eucharistici extra Missam* z 21.06.1973, nr 112: PPK, VI/2, nr 11448-11451.